

BLODETS SIVEN GENNEM DE LYSERØDE SHORTS

Menstruationsblod som sociomateriel ytring og aktivistisk potentiale

LISE ULRIK ANDREASEN

Denne artikel er en undersøgelse af, hvordan menstruationsblod, der siver ud gennem en krop og bliver synligt i et klasselokale, kan læses som en socio-materiel ytring. Analysen tænkes med begreber fra feministisk nymaterialisme (FNM), hvormed jeg anskuer menstruationsblod som en relationel og agerende materialitet med potentiale til at forstyrre status quo. Artiklen tager udgangspunkt i et feltarbejde udført i to dele i 2017 og 2019 blandt unge i Danmark, hvor jeg undersøgte menstruerende folkeskoleelevers tilblivelses(u)muligheder med menstruation (Andreasen 2022). Menstruation som en ambivalent begivenhed var gennemgående i mit studie og udfolder sig ligeledes i det centrale empiriske eksempel i denne artikel, der indledes med, at Luisa, der går i 7. klassen, fortæller om at bløde igennem, imens hun er i sit klasselokale:

Lise: Har nogen af jer prøvet at bløde igennem?

Karoline: Ja, det har jeg!

Luisa: Griner! På sengen men ... og så'n meget lidt i ... Jeg har prøvet det her i skolen, hvor det ...

Karoline: Nååå ja! Og så hvor du sådan: See Chris!

Lise: Prøv at fortælle, hvad der skete.

Luisa: Jeg havde sådan lyserøde shorts på øhhhm og øh, jeg vidste faktisk ik', jeg havde det den dag, øh, og det var sådan ... Heldigvis så var det sådan sidst på dagen. Øhm, så jeg gik så ud på toilettet og øhm, så så jeg det så, og jeg var sådan meget forbavset, det ku' ha' været der måske en time eller sådan noget. Og ja ...

Lise: Så det var, fordi du fik menstruation der, du havde ik' bind på eller noget?

Luisa: Øh nej, men det var, fordi det var rimelig uregelmæssigt i starten, men der havde jeg ... men det var før, jeg fik ondt sådan. Jeg havde ik' så ondt det første halve år, nej.

Lise: Hvad skete der så? Så gik du ud på toilettet?

Luisa: Ja, og så var jeg sådan, øh, først så tog jeg et bind, fordi der vidste (jeg), der var det kun pigerne i klassen, der vidste, jeg havde det, og så var jeg sådan ... 'Har du tisset i bukserne?', tror jeg, der var en, der sagde (begge piger griner).

Ovenstående uddrag, hvor to unge deler og griner sammen af en oplevelse (menstruationslækage), der ellers ofte er forbundet med kontroltab, skam og ydmygelse, er første del af Luisa og Karolines fælles fortælling om, hvordan menstruation pludseligt og uventet bliver synligt i klassen, og hvilke forstyrrelser det provokerer. Før jeg dykker dybere ned i de unges fortælling og analyserer menstruationsblodets uventede synlighed i et offentligt rum, som en skoleklasse er, som en sociomateriel og aktivistisk ytring, vil jeg indlede artiklen med en kort beskrivelse af, hvordan menstruation er blevet undersøgt i antropologien, og hvilke tendenser der præger forståelser af menstruation lige nu i Danmark. Derefter vil jeg præsentere den etnografiske sammenhæng, som data stammer fra. I den følgende analyse trækker jeg på Lauren Berlants gentænkning af intimitet (Berlant 1998) og Jane Bennetts teoretisering af tingenes magt og livlighed (Bennett 2021, 2004). Med baggrund i disse diskuterer jeg, hvordan man gennem en posthumanistisk opmærksomhed på materialiteters relationalitet og agens kan forstå menstruationsblodets pludselige entré i en dansk skoleklasse som en sociomateriel ytring og en art hverdagsaktivisme, der muliggør, at menstruation kommer til syne som andet og mere end ubehag og begrænsning.

Menstruation i antropologi, politik, aktivisme og kunst

I den klassiske antropologi er menstruation blevet undersøgt som symbolisme, som forureningstabu og som strukturerende for civilisation og binære kønsforståelser (Douglas 2002; Gottlieb & Buckley 1988; Martin 1988; Mead 1977; Strathern 1972). Etnografiske studier har både vist, hvordan menstruation indgår i argumenter for undertrykkelse af kvinder og menstruerende, og hvordan menstruerende anvender menstruation som magtsubversiv (Andreasen 2020, 2022; Fingerson 2006). Menstruationsblod som noget, der agerer, er gennemgående i etnografiske beskrivelser, for eksempel viser Denise Lawrence (1988) i sine studier i en landsby i Portugal, hvordan menstruerende trækker sig fra den årlige griseslagtning, da kontakten med menstruationsblod eller blot et blik fra en menstruerende kan fordærve grisekødet. Her har menstruationsblodet altså magt til at ødelægge det kød, der er afgørende for familiers status i området. Menstruation som noget, der bærer magt i sig, og som kan virke ved overførsel og derigennem påvirke mennesker, dyr, planter og ting, er et gennemgående fænomen i etnografiske undersøgelser af menstruerende på tværs af geografiske, kulturelle og religiøse sammenhænge (Buckley & Gottlieb 1988). Janet Carsten har i sine studier af blod og laboratoriearbejdere i Malaysia beskrevet blod som et „grænseobjekt“, der i sin bevægelighed udfordrer dualistiske grænser mellem kroppen og det, der er uden for den, og mellem subjekt og objekt.

Hun beskriver, hvorledes blodet afviser „dualismene mellem objekt og subjekt, mellem det materielle og det immaterielle“ (Carsten 2019:11; min oversættelse). Min forskning i unge og menstruation har ligeledes vist, hvorledes menstruationsblod cirkulerer affekter med en særlig intensitet, og hvordan blodets påvirkningskraft forstærkes af grænseoverskridelser af for eksempel krop og verden, når unge menstruerende bløder igennem, og blodet dermed kommer ud af eller, om man vil, „ytres“ af kroppen. Menstruationsblodets overskridelser udfordrer idealer om helhed og stabilitet. En udfordring, der forstærkes af blodets specifikke materialitet som udefinerbar slimet, klumpet og flydende og gennem dets relationer til seksualitet, krop, femininitet, mystik og urenhed (Andreasen 2022). Menstruationsblodet som grænseoverskridende, ukontrollerbart og svært at placere gør, at det bærer en særlig påvirknings- eller ytringskraft, når det overskrider grænsen mellem krop og skoleklasse.

I Danmark, som denne undersøgelse er situeret i, formes menstruation blandt andet af kristne ideer om krop, køn, seksualitet og urenhed (Malmberg 1991; Rosenbeck 1990) viklet sammen med vestlig filosofi og medicinhistorie, hvor menstruation er blevet tænkt som sygdom og forstyrrelse (Martin 1988; Meyer 1890). Menstruation som noget urent og den medfølgende stigmatisering af menstruerende blev kritiseret af 70'ernes kvindebevægelse, og kritikken er gennem de seneste ti år blevet genoptaget og gentænkt af forskere (Bobel et al. 2020), aktivister (Bobel 2008; Bobel & Fahs 2020), kunstnere (Gade 2021; Hughes 2023), medier og beslutningstagere på tværs af kloden. I Danmark har opmærksomheden omkring menstruation svinget med skiftende intensitet. Inden for de seneste årtier resulterede udgivelsen af bogen *Gennemblødt* (Laub & Christensen 2016) i højintensive meningsudvekslinger, og senest er politiske forslag om bedre adgang til menstruationsprodukter i det offentlige rum blevet mødt med latterliggørelse i folketingssalen (Folketinget 2020). De offentlige debatter har særligt ridset to stridende positioner op, der henholdsvis har diskuteret, hvorvidt menstruation er tabubelagt eller ej, og om menstruation bør synliggøres og betragtes som et fælles anliggende, eller om det bør holdes „privat“ (Kjærsgaard 2016). Særligt ideen om menstruationsblod, der ikke kontrolleres af menstruationsprodukter og dermed frit kan forlade kroppen (såkaldt „friblødning“), har resulteret i væmmelse og sågar vrede på debatsider og i kommentarspor på sociale medier. Det affektive ubehag, som det ikke-opsamlede og synlige menstruationsblod har medført, er blevet anvendt som et subversivt greb i den aktivistiske kunst, blandt andet i friblødningsperformances i det offentlige rum (se fx Johnson & Truax 2023; og performancekollektivet Sangre Menstrual 2014). Parallelt med, at menstruation er blevet tiltagende debatteret, har udviklingen af smartphoneteknologier som apps, der tracker menstruations-

cyklussen, bloddråbeemojis, memes og GIFs sammen med lempelser af sociale mediers censureringspraksisser skabt nye muligheder for, hvordan menstruation kan komme til syne i hverdagslivet. Derudover har den øgede diskussion om menstruation banet vej for mere radikale og materielle tilsynekomster af menstruation på tværs af medier og genrer, hvor den klassiske blå væske fra reklamerne nu erstattes af mere retvisende illustrationer af menstruation med blod, slim, klumper, brugte bind og tamponer (Coel 2020; DR 2020; Røstvik 2022; Sjørvad & Sandbæk 2023). Menstruation som noget kropsligt og materielt siver altså i tiltagende grad ud i den offentlige samtale, men dermed følger også modstand og en insisteren på at holde menstruation privat.

Etnografisk baggrund

Feltarbejdet, som artiklen trækker på, bestod af en blanding af deltagerobservationer og uformelle samtaler med både piger og drenge i den lokale ungdomsklub samt semistrukturerede vennegruppeinterviews med 38 unge menstruerende på 12-16 år. Det er særligt ét interview, der danner grundlag for artiklens analyse, men jeg henviser løbende til empiri fra det samlede feltarbejde. Ud fra en etisk forsigtighed organiserede jeg interviews i de venskabsgrupper, som de unge fandt tryk i til daglig. De præetablerede tillidsbånd og undersøgelsens åbne tilgang til at undersøge menstruation gjorde, at interviewet kom til at fungere som et mulighedsrum, hvor menstruation gennem fælles erfaringer, forestillinger, fantasier og ønsker blev genereret som andet og mere end stigma og begrænsning. Når menstruation på denne måde bevægede sig fra at være individuelt og hemmeligholdt til at være relationelt, ændredes grænserne for, hvad menstruation kunne komme til syne som. Det, at analysen er baseret på sådanne mulighedsrum, har derfor betydning for de data, der danner grundlag for artiklen. Jeg lagde vægt på de unges frivillige deltagelse, og det, at de unge, der deltog, sagde ja til at tale om menstruation, har betydning for, hvordan menstruation kommer til syne i empirien. De unge, der løb væk fra mig, når jeg ville tale med dem, og dem, der ikke turde spørge deres forældre om lov til at medvirke, ville måske have fortalt andre historier om menstruation.

Empirien bærer derudover præg af, at feltarbejdet er foretaget blandt en gruppe unge, hvor majoriteten var hvide og økonomisk velstående. Nogle af de unge beskrev sig selv som „artige“ og „privilegerede“ og identificerede sig i modsætning til „dem fra blokken“. Flere deltagere positionerede sig som umarkerede menstruerende gennem fortællinger, de havde hørt om racialiserede menstruerende, og glædede sig over, at de i det mindste ikke skulle „bære tørklæde, så alle i skolen kunne se det“, eller „ud og arbejde i marken“ eller giftes, når de fik

deres første menstruation. Feltarbejdet viste altså, hvordan menstruation ikke blot er menstruation, men hvordan den materialiseres og ytres gennem forskellige sammenhænge såsom økonomiske og kropslige privilegier, køn og etnicitet.

Ingen af de unge var medlem af formelle eller uformelle køns- eller politisk aktivistiske grupperinger, og kun ganske få klædte sig på måder, der afveg fra den mest udbredte påklædning i byen; jeans, sweatshirt, sportstøj og gummi-sko af de rigtige, dyre mærker. De unges forestillinger om sig selv i forhold til seksualitet og krop var præget af ideer om afslappethed, frisind og oplysthed. På trods af disse overbevisninger var de unge kritiske over for deres manglende adgang til seksualundervisning, som de beskrev som tilfældig, begrænset og som fokuseret på biologi. Nogle (piger) havde fået undervisning i menstruation, fordi klasselæreren inviterede en bekendt, der var sundhedsprofessionel, til at komme og fortælle pigerne om menstruation, og andre havde fået information om de reproduktive organer fra sundhedsplejersken, der havde medbragt en bar-biedukke med påmalet livmoder og æggestokke. Det var praksis, at drengene blev ekskluderet fra undervisning i menstruation, hvilket de unge mente bidrog til mystikken omkring menstruation. De unges efterlysning af bedre kropskend-skab blev blandt andet bekræftet, når de talte om „at få taget mødommen“ og delte myter om jomfruhindens eksistens og funktion, og af manglen på nuanceret viden om menstruation. Menstruation var en ambivalent begivenhed for de unge, der kom til syne som normalitet (en fungerende og sund krop, der får menstruation ligesom de andres), som social lim (hemmeligheder, der deles, fællesskab), men også som andetgørelse, besværlighed, ubehag, mobning, fortieelse og eksklusion. På tværs af denne ambivalens cirkulerede en fælles forståelse af menstruation som „naturligt, men privat“, et udsagn, som både formåede at rumme idealer om en afslappet frigjorthed i forhold til krop, køn og seksualitet, men som samtidig reproducerede menstruation som noget, der bør skjules.

Imperativet om menstruation som privat

På trods af den øgede synlighed og nuancering af menstruation i populærkultur, reklamer og politisk debat sammen med en stigende mængde tilgængelig viden viser min egen og andres forskning (Andreasen 2022; Persdotter 2022), hvordan menstruation og menstruerendes hverdagspraksisser stadig er præget af en kulturel træghed. En inert, der for eksempel viser sig ved en vedvarende hemmelighedspraksis, reproduktion af myter og misinformation om menstruation, og som blandt andet fodres af tilfældig overførsel af viden, manglende kropskundskab, misogyn historie og neoliberale kropsidealer (Fritsch 2015), der placerer hele, duelige (Andreasen 2022) og rene kroppe (Persdotter 2022)

øverst i værdihierarkier. Dette afspejles i det førnævnte dominerende imperativ om menstruation som noget „naturligt, men privat“, der udover at være en sproglig vending, som de unge deltagere i min forskning gentog, også udspiller sig i deres og i andre menstruerendes kreative og arbejdsintensive indsatser for at skjule det, at de menstruerer (Andreasen 2022; Persdotter 2022; Wood 2020). Menstruerende anvender eufemismer og kodeord for menstruation og gemmer deres bind og tamponer i lommer eller i små dertil egnede tasker. De unge, jeg har mødt, beregner, på hvilket tidspunkt de kan gå på toilet i skolen uden at blive opdaget, de cykler hjem i pausen for at skifte bind eller undlader helt at skifte menstruationsprodukter, når de er i skole (Andreasen 2022). Menstruelt ubehag forties, og når menstruerende ønsker at tale om menstruation, udfordres samtalen, fordi der ikke findes et ubesværet og fyldestgørende hverdagsprog om menstruation. Menstruation kommer derfor sjældent til syne i offentlige rum som for eksempel en skoleklasse som andet end kroppens små bevægelser, når smerter undertrykkes, som en hvisken mellem nære allierede, eller når blodet siver ud gennem buksstoffet (Andreasen 2022). Det omfattende hemmelighedskræmmeri, som menstruerende udfører for at opretholde menstruation som en privat begivenhed, det, Wood (2020) kalder „the concealment imperative“, som på dansk kan oversættes til imperativet om at skjule eller fortie, udfordres af menstruation som et kropsligt vilkår og som livlig materialitet, der ikke altid lader sig skjule og kontrollere.

Det grænseoverskridende blod

I praksis opretholdes menstruation som noget privat i kraft af menstruerendes hemmelighedsarbejde, men selve ideen om grænsen mellem det private og offentlige bliver besværliggjort, når menstruation som kropslighed, affekt og materialitet bæres med af kroppe, der på arbejdspladser og skoler deltager i et offentligt rum, hvor det i sin blotte eksistens og evindelige trussel om lækage truer med at overskride grænsen mellem det private og det offentlige. For eksempel kan det have betydning for deltagelse og velfølelse, at blod, slim, menstruationsdiarre, smerter, ubehag osv. trænger sig på der, hvor kroppe skal indgå i fællesskaber eller skal fungere på særlige måder. Denne ambiguitet – menstruation som både skjult og allestedsnærværende – kalder på et teoretisk blik, der kan tænke ud over en kategorisk skelnen mellem privat og offentlig, som Lauren Berlant formulerer det:

Lad os ikke længere tale om offentligt og privat; lad os tale om intimitet, som skærer igennem offentligt og privat. Det intime er overalt: Du bringer det med dig overalt, og det cirkulerer overalt. Det registreres som intensiteter af tilknyt-

ning og genkendelse, både implicite og eksplicite, der passerer mellem mennesker, grupper og bevægelser (Berlant citeret i Demeyer 2021, min oversættelse).

Ifølge Berlant bør ideen om en dikotomisk opdeling mellem privat og offentlig altså udfordres af intimitet, der i sin bevægelse på tværs af konstruerede skel kan rette en opmærksomhed mod det relationelle og processuelle. Begrebsliggørelsen af det intime som relationelt udfordrer hermed ideen om en „passende relation mellem det private og det offentlige“ (Berlant 1998:283, min oversættelse) og skaber en mulighed for at tænke udover den kategoriske opdeling af det private og det offentlige – en naturaliseret dikotomi, der netop er blevet diskuteret og anfægtet af feminister i årtier (Martin 1988; Meehan 2013). Berlant skriver her, hvordan binære kategorier er forældede som anvendelige analysekoncepter:

Disse kategorier anses af mange forskere for at være arkaiske formationer, en arv fra en victoriansk fantasi om, at verden kan opdeles i et kontrollerbart rum (det private-affektive) og et ukontrollabelt rum (det offentlige-instrumentale). At kalde det *fantasi* kan dog undervurdere den vedvarende tiltrækning af tilknytningen til denne opdeling, fordi diskursuniverset, det offentlige og det private, historisk har organiseret og retfærdiggjort andre juridiske og konventionelt baserede former for social opdeling (mand og kvinde, arbejde og familie, koloniserende og koloniseret, ven og elsker, hetero og homo, 'umarkeret' identitet versus racialiserede, etniske og klassebaserede identiteter) (Berlant 1998:283, min oversættelse).

Berlant argumenter for, hvordan kategoriseringen af noget som „privat“ og andet som „offentligt“ virker på et subjektivt plan gennem en organisering, hvor verden gøres genkendelig, og magten fordeles på særlig vis gennem dette genkendelige system af binaritet. Menstruerende og menstruationsblod som placeret i det private/affektive peger på, hvordan menstruationsblodet, når det overskrider grænser, skaber forstyrrelser gennem sin fornægtelse af genkendelige og binære hierarkier. For at følge menstruationen i dens grænseoverskridende bevægelser og for at begribe ud over opdelingen af det private og det offentlige anlægger jeg et analytisk blik, der undersøger menstruation som andet end en begivenhed fordrevet til en privatsfære. Med Berlant tænker jeg på menstruation som allestedsnærværende intimitet fremfor det emisk cirkulerende „privat“.

Ligeledes kan Jane Bennetts gengivelse af Ranciéres idé om den politiske handling som en affektiv interjektion bringe os nærmere på, hvordan menstruation som intimitet kan agere og forstyrre, når den bevæger sig på tværs af kategoriserede sfærer fra det skjulte til det synlige:

For Ranciére består den politiske handling derfor i den eksklamative interjektion af affektive legemer, når de træder ind i forud eksisterende offentligheder, eller

snarere når de viser, at de har været der hele tiden som en ikke anerkendt og ubemærket del (Bennett 2021:201).

Tænker vi med Berlant og Ranciere (her via Bennett), bliver menstruationsblodet som det i offentligheden ubemærkede, men alligevel tilstedeværende, det affektive legeme, der ved sin tilsynkomst bærer et potentiale for at rekonfigurere offentligheden. Det bliver en sociomateriel ytring. Berlant beskriver videre, hvorledes intimitetens indadvendte karakter mødes af en tilsvarende offentlighed (Berlant 1998:281). Menstruation som intimitet formes og lades således affektivt af den altid tilstedeværende mulighed for, at det intime kan bryde ud, ytres, krydse grænser og udfordre ideen om en offentlighed.

Menstruationsblodets posthumane hverdagsforstyrrelser

Menstruationsblodets udfordring af grænsen mellem det private og offentlige kan tænkes som hverdagsaktivisme gennem definitionen af modstand som noget, der vedvarende cirkulerer i et hverdagsligt og relationelt rum. Fabian og Nielsen beskriver hverdagsmodstand som: [...] hverdagslige, spontane, uformelle og iboende former for modstand (Fabian & Nielsen 2020:6, min oversættelse), og den begivenhed, der står i centrum for denne analyse, opstår netop i en skoleklasse, der blandt andet er kendetegnet af hverdagens rytmer, unges spontanitet, sociale grupperinger, indlejrede praksisser og særlige samværsformer som for eksempel fraværet af formaliteter. Sameksistensen med menstruationscyklus og menstruationsblod er et hverdagsvilkår for dem, der menstruerer, og vikler sig på denne måde ind i den institutionaliserede hverdag, i skoleskemaer og fritidsaktiviteter, hvor menstruation skal håndteres, så kroppe kan deltage og helst passere som ikke-menstruerende (Andreasen 2022; Vostral 2010). Hvor Fabian og Nielsen har fokus på, hvordan menneskers ageren i deres hverdagsliv underminerer magt, ønsker jeg her at brede fokus ud gennem en posthuman opmærksomhed på materialiteter som forstyrrende for magten. En posthumanistisk tilgang til at undersøge menstruationsblod som hverdagsaktivistisk materialitet betyder, at magt undersøges som noget, der peger mod alternative muligheder, og som genererer verdener, hvor menstruation er mulig på andre måder end som begrænsende. Aktivisme, her som en ytring, noget, der „kommer ud“ eller „udstødes“, forstås gennem en posthuman linse altså ikke som en tilegnelse af en allerede eksisterende magtposition, men som en relationel begivenhed, der producerer nye muligheder (Buchanon 2020). Ved at interessere mig for menstruation som relationelt, affektivt og materielt retter jeg den analytiske opmærksomhed mod, hvad menstruationsblod *gør*, og specifikt i forhold til akti-

visme, hvordan blodet forstyrrer, når det kommer til syne sammen med forskellige kroppe, ting, lyde og rum. Menstruation kan på denne måde forstås som en assemblage, der kan beskrives som komplekse affektive og heterogene kredsløb (Renold & Mellor 2013), der organiseres gennem affekter og materialiteters gensidige påvirkninger. Med andre ord, hvad der i dette tilfælde bliver (u)muligt for, hvordan menstruation manifesteres, bestemmes af de assemblager, som menstruation kommer til syne igennem. Diskurs og sprog har også betydning i disse processer, men ytringer forstås i denne artikel anderledes end som talte ord med udspring i bevidste intentioner, og analysen undersøger således ikke ytringer ud fra et intentionsperspektiv. At tænke på menstruationsblodslækage som en sociomateriel og aktivistisk ytring, kan defineres ved at tænke med Bennetts (2004) argument om, at vi skal forblive nysgerrige over for materialitetens vitalitet, dens livlighed, hvad den gør, og hvordan den påvirker. Vi skal med andre ord ifølge Bennett interessere os for humane og non-humane relationer og dynamikker, og hvordan tingene indgår aktivt her i. Når menstruationsblod tænkes som en agerende materialitet med aktivistisk potentiale, forstås „ytringer“ som relationelle og sociomaterielle begivenheder, der indgår i humane og non-humane relationer, og som påvirker mulighedsrummet for handling og forandring og dermed bliver medbestemmende for, hvorledes menstruation kommer til syne, og for, hvad der bliver (u)muligt i tilblivelse med menstruation.

En ekskurs om metaaktivisme

Før jeg fortsætter, vil jeg tage en kort ekskurs i teksten for at adressere artiklen som en sociomateriel menstruationsytring i egen ret. Som beskrevet er menstruation og særligt menstruationsblod en sjældent synlig hverdagslivsbegivenhed. Menstruationsforskningen er blevet kritiseret for at tendere det anæmiske (Persdotter 2022), og den manglende tilstedeværelse af menstruationsblod gør sig også gældende i en bredere forskningsmæssig kontekst. Derfor vil jeg argumentere for, at en forskningsartikel, der diskuterer menstruationsblod, kan forstyrre status quo ved at fungere på et metaniveau, der udvider mulighederne for, hvordan menstruationsblod kan komme til syne. Idet analysen undersøger mulighederne for, hvad menstruation kan være (mere end skam og begrænsning), kan valget af teoriapparat anskues som en aktivistisk metabevægelse, der folder sig ind i artiklen. Menstruation og andetgjorte kroppe er politiserede genstandsfelter, hvilket betyder, at kritisk menstruationsforskning, der opererer uden for det medicinske felt, og som har opmærksomhed på forstyrrelser af magt, gerne anskues som aktivistisk per se. En artikel, der synliggør menstruationsmaterialiteter, udfordrer den usynlighedens og stilhedens magt (Achino-Loeb 2006),

som menstruation og den menstruerende krop er formet af. Gennem teksten siver menstruation fra den intime sfære ind i den akademiske og offentlige sfære, hvilket, hvis man følger artiklens argumenter, kan anskues som en aktivistisk handling. Jeg vil med Haraway (1990) argumentere for, at al viden er situeret, og at menstruation som forskningsobjekt materialiseres i sin forbindelse til køn, krop og andetgørelse gennem så intens en affektivitet, at ideen om det som noget særligt politisk opstår. Forskningen har vist, hvordan menstruerende på tværs af livsvilkår begrænses i deres livsudfoldelse (Andreasen 2022; Bobel et al. 2020; Delaney et al. 1988; Persdotter 2022). Derfor har jeg i artiklen ud fra en akademisk antropologisk position, der trækker på et voksende felt af kritiske menstruationsstudier, forstærket synligheden af det menstruationsblod, der i sin ageren udvider grænserne for sit tilegnede handlingsrum, og hvordan dette påvirker, hvordan vi kan forstå menstruation, og hvad menstruation kan være.

Menstruationsblodets livlighed og tingslige magt

Historisk og nutidigt har menstruations placering i medicinske og misogyne diskurser begrænset, hvordan vi kan tale og tænke om menstruation (Andreasen 2022; Newton 2016). Disse begrænsninger udfordrer ambitioner om at skabe ny viden om menstruation. Hvordan kan vi for eksempel med det sprog, vi har til rådighed, beskrive det affektive ubehag, der kan knytte sig til menstruation, uden at reproducere menstruerende som svage og andetgjorte? Og hvordan kan vi undersøge menstruerende kroppe som specifikke og kønnede uden at ty til kønsessentialisme? Disse dilemmaer kalder på teoretiske begreber, der åbner op for forståelser af menstruation som mere end symbolisme, struktur, sprog og diskurs. Bennett (2021) skriver, at kroppens første sprog ikke er ord, og Bennetts materialitetsperspektiv resonerer med menstruationens affektive, blodige og slimede bevægelighed, der som beskrevet fattes ord for. Med Bennett forstår jeg menstruationsblod som „vibrant matter“ (Bennett 2021), et begreb, der på dansk er oversat til „levende materialitet“, og som henviser til tings livlighed og kapacitet til at påvirke. For at forstå materialitetens livlighed og affektivitet arbejder Bennett med konceptet „Thing Power“, „tingenes magt“ på dansk (ibid.), som hun illustrerer ved at beskrive, hvordan hun på en gåtur pludselig „rammes“ af en bunke ting – en død rotte, en handske, en kapsel, en træpind og en bunke egepollen, der tilsammen bliver til affald på en rist på gaden. Materialiteterne er både affald og ting, og de rammer Bennett med ubehag i form af afsky og en bekymret nedslåethed. Men hun rammes også af det, hun beskriver som en „navnløs bevidsthed om det enestående i denne rotte, denne konfiguration af pollen, denne i øvrigt totalt banale, masseproducerede plastikkapsel fra en vandflaske“

(op.cit.38). Bennett opdager igennem sin forbundethed med affaldsassemblagen på gaden, at ting kan påvirke. De gør noget særligt, „får ting til at ske“ og fremkalder virkninger. Man kan sige, at tingenes „ytringskraft“ kommer i spil i mødet med Bennett. Det er den tilfældige sammensætning, solen, der skinner på bunken, så den synliggøres og svinger mellem at være „dødt stof“ og „levende tilstedeværelse“, der muliggør, at den tingslige assemblage kan provokere særlige affekter (ibid.).

Bennetts teori kan placeres inden for feministisk nymaterialisme (FNM), der er en overordnet betegnelse for en række teoretiske tilgange inden for feministisk filosofi og kulturstudier, der har det tilfælles, at de søger at udforske forholdet mellem kroppe, subjektivitet og sociale strukturer, samtidig med at de lægger vægt på vigtigheden af materialitet (Alaimo & Hekman 2018; Barad 2016; Braidotti 2002). I denne forståelsesramme kommer menstruationsblod til syne i en kontinuerlig proces gennem forbindelser til krop og køn, sin ukontrollerbarhed, sin konsistens, skiftende farve og lugt. Bennetts valg af ordet „ting“ som centralt i sit teoretiske koncept kan lede tankerne hen mod en forvirrende og paradoksal tilbagevenden til ideen om enestående entiteter, der besidder en iboende agens. Derfor er Bennett også blevet kritiseret for en manglende interesse for „desire“ eller lyst, der skal forstås som den organisatoriske kraft, der former assemblager: „Det er ikke genstandene eller elementerne i assemblagen, der er afgørende; det er de underliggende principper for valg og arrangement, der betyder noget, og Bennett beskæftiger sig ikke med dette,“ som Ian Buchanon skriver (Buchanon 2021:117; min oversættelse). Denne kritik er en vigtig påmindelse om at læse Bennett med tanke på, at assemblager ikke skal anskues som en samling af entiteter, der hver især har intention og handlekraft, men at kapaciteter og muligheder formes i affektive relationer. Bennett forholder sig til spørgsmålet om materialiteters agens ved at beskrive hvordan:

Legemer forøger deres kraft i eller som en heterogen assemblage. Hvad dette antyder for begrebet agens, er, at den effektivitet, dette begreb traditionelt har udtrykt, bliver fordelt ud over et ontologisk heterogent felt i stedet for at være en evne lokaliseret i en menneskekrop eller i et kollektiv produceret (udelukkende) af menneskelig indsats (Bennett 2010:68).

Magt og agens bliver i dette perspektiv noget, der kontinuerligt opstår i humane og non-humane relationer, hvor ageren stivner, strækkes, udvides og til tider radikalt ændrer form og retning. Bennetts begreber inviterer til at dvæle ved menstruationsblodets livlighed og er derfor produktivt til at forstå, hvilke affekter og kapaciteter menstruationsblod producerer, når det kommer til syne gennem forskellige relationer.

Blodets siven gennem de lyserøde shorts

Med Bennett nærværende vender vi nu tilbage til Luisas og Karolines fortælling om en menstruationsbegivenhed, der indfanger klassen. Jeg sidder med Luisa og Karoline i deres klasselokale efter skoletid, jeg har slået min diktafon til, og vi taler sammen, imens vi spiser slik. Vi har talt om mere generelle ting om menstruation, og jeg er nu kommet frem til at spørge ind til oplevelser med menstruationsblod. Karoline og Luisa fortæller skiftevis, imens de griner højt, og stemningen intensiveres, som fortællingen skrider frem. Vi fortsætter, hvor Luisa fortæller om sin gennemblødning i klassen:

Lise: Men så gik du ... jeg ska' lige ha' alle detaljer med. Så gik du ... så så du, at du var blødt igennem?

Luisa: Ja, så gik jeg tilbage ...

Lise: Puttede du ... gjorde du noget ude på toilettet?

Luisa: Øøøøh?

Lise: Brugte du noget toiletpapir eller noget?

Luisa: Nej, jeg tog bare hurtigt mine bukser på igen, og sååå, øh, gik jeg så ind i klassen, så gik jeg så hurtigt hen til min taske, tog et bind op i hånden.

Lise: Tog du det bare sådan, øøøøh, nu skal jeg lige se, om jeg har et bind et eller andet sted? Gjorde du bare sådan ... måske har jeg ikke engang et bind? Nå, men så leger vi bare, det her var et bind. Gjorde du bare sådan her, eller hvordan tog du det?

Luisa: Nej, jeg tog det sådan ... (Luisa knuger et stykke serviet i hånden).

Karoline: Tog du ik' din taske?

Luisa: Nej, det gjorde jeg ik', jeg tog det op, fordi jeg var sådan, jeg havde lidt travlt, ik'? Så jeg tog det op. Så tog jeg det ind i hånden sådan som en papirkugleagtig, og så øh på vejen ud, så var der en eller anden, der sagde et eller andet.

Karoline: Nej, så Emil troede, du græd, og så var de sådan: Lad vær med at følge efter hende! Så var jeg sådan, jeg ved sgu' da godt, hun har det.

[...]

Karoline: Ja og så var han [Emil] sådan helt chokeret sådan: Nååå ...

Da menstruationsblodet siver ned gennem Luisas krop og gennemtrænger hendes lyserøde shorts, imens hun sidder i klassen, fungerer pletten som stigma i bogstavelig forstand. Blodpletten synliggør kroppens utæthed og fremviser et kontroltab. Luisas krop bliver hurtigt, da hun arbejder for at holde menstruationsblodet skjult. Hun opsøger det rum på skolen, der er forbeholdt alt det, der regnes for kropsligt privat. Karoline spørger, om Luisa tog sin taske med, men nej, bindet knuges og skjules i hånden. Der findes flere velkendte metoder blandt menstruerende, der tjener at skjule og at holde menstruation privat. Nogle af de unge deltagere i studiet fortalte om vigtigheden af at gøre diskretion diskret:

Man skulle være afslappet og rolig, for hvis man virkede *for* hemmelighedsfuld, forstærkede det risikoen for at blive opdaget. Måske er det det, der sker, da de andre i klassen bemærker Luisa. På trods af hendes forsøg på diskretion betyder mødet mellem menstruationsblod, shorts og den hurtigt arbejdende krop, at der cirkulerer en tiltagende intensitet i klassen, der indfanger flere og flere kroppe. Nogle spørger, om hun har tisset i bukserne, om hun mon græder, imens andre vil følge efter hende. Stemningen i klassen bygges op, som den særligt kan i en gruppe af unge, der er intenst orienterede mod hinanden. Efter at have fulgt den almene menstruationspraksis bryder Luisa med imperativet om menstruation som privat (Wood 2020), da hun vender tilbage til klassen:

Luisa: Og så råbte jeg bare: Jeg har menstruation, o.k.! Og så gik jeg bare ud!

Karoline: [Griner] Ja, og så var alle drengene sådan: Oh shit!

Luisa: Mmmmm.

Lise: Nå, så det råbte du ud i klassen? Var alle herinde?

Karoline: Ja alle var herinde ... fordi alle var sådan, hvad er der galt Luisa? Og så var hun sådan: Gå nu væk, jeg har menstruation, o.k.!

Luisa: Ja, og så tror jeg, du gik efter mig.

Karoline: Var det ik' Anna? Jeg blev herinde, jeg var sådan oh shit! Og så kom du ind, og så sad Chris og så'n: Hvad er der sket? Og så gjorde du sådan der, sååå seee Chris! (Karoline griner og spreder benene for at vise, hvordan Luisa gjorde) Det var sygt grineren!

Lise: Hvordan gjorde du? Viste du ...?

Luisa: Jamen, det er, fordi han er (Karoline griner meget, imens Luisa taler), så'n det er, fordi jeg synes, det er lidt sjovt, fordi han er sådan lidt skrækslagen på sådan noget. Han er bare sådan lidt pjevset nogle gange, og så syntes jeg bare, det var lidt sjovt.

Lise: Så man kunne sådan se, kunne man se blodet? Og så viste du ...

Luisa: Ja, man kunne godt se det. Ja. [Karoline griner stadig].

Lise: O.k., hvordan var det?

Luisa: Øh, jeg var sådan lidt ligeglad, fordi jeg er ik' så sky med sådan noget. [Alle griner].

Luisa: Og han blev virkelig, han blev virkelig sur på mig.

Karoline: Hvorfor?

Luisa: Nej, han var ik' sur, han var bare sådan ... ad!

Jeg retter nu mit analytiske blik mod, hvad blodet gør eller med Bennetts ord „rammer“, da det siver ud af kroppen og „ytres“ i klassen. Menstruationsblodslækagen får først Luisa til at følge den vante fremgangsmåde for menstruerende, der bløder igennem. Flere udbryder „oh shit!“, Emil er chokeret, og Luisa bryder spændingen i klassen ved at råbe, „jeg har menstruation, o.k.?!“ . Luisas ytring fylder rummet op, og med sit efterfølgende „o.k.?!“ , er hun klar til kamp, hvis der måtte være indsigelser mod hendes krops lækken. Flere af de unge be-

rettede om frygt for sociale sanktioner som følge af synligt menstruationsblod. Nogle frygtede, at deres kroppe ville provokere væmmelse, og andre berettede om, hvordan drengene bad dem om at gå hjem og skifte bind fremfor at anvende skolens toiletter. På trods af sin mangel på „skyhed“ omkring menstruation arbejder Luisa i første del af begivenheden for at skjule, at hun menstruerer, og derfor kan „o.k.?!“ læses som et proaktivt forsvar mod det ubehag, som kan forventes at ramme, når menstruation bliver synlig, og et fast „o.k.“ kan underminere den skam, som flere fortalte fulgte med lækkende menstruationsblod. Luisa siger efterfølgende „gå nu væk, jeg har menstruation o.k.“, hvorigennem hun forsøger at genetablere det forskrevne private omkring sig, som mødet mellem menstruationsblod, lyserøde shorts og klassekammerater har forstyrret.

Sårbarhedens subversive potentiale

Idet Luisa erklærer, at hun har menstruation, umiddelbart før hun går tilbage til toilettet, sker et skifte fra en hemmelighedspraksis til en yderligere synliggørelse af menstruation. Da Luisa vender tilbage og fremviser sine blodige shorts til Chris, understreger hun yderligere menstruationsblodets tilstedeværelse i klassen, hvilket provokerer et ubehag, måske vrede (som er Luisas første vurdering) eller væmmelse („han sagde ad!“). Når blod forlader kroppe, er det som regel gennem et åbent sår, forårsaget af vold eller skade. Undtagelser er fødsel og menstruation, som begge er begivenheder, der knyttes til kvindelighed og grænseoverskridelse, og som gennem historien er blevet tabuiseret, og som er eksklusivt for dem, der har livmødre. Alle disse konnotationer bærer menstruationsblodet med sig, når det bevæger sig ud i en skoleklasse, og med den tydeliggørelse af blodet i klassen, som de pludseligt spredte ben forårsager, rammer menstruationsblodet i kraft af sin upassendehed. Dette provokerer et ubehag, der risikerer at klistre til Luisa og andre menstruerende i klassen. Det at blotte menstruationsblodet er altså også at gøre sig sårbar for at komme til syne sammen med det affektive ubehag, som blodet cirkulerer i klassen. I emiske termer fra en dansk skoleklasse er det risikoen for at komme til syne som „klam“, der gør den åbent menstruerende krop sårbar.

Antropologiske studier, der har undersøgt menstruation i andre kontekster end dansk hvid middelklasse, har vist, hvordan menstruerende ekskluderes i blødningsperioden, og hvordan menstruerende er afhængige af korrekt navigation under deres blødning for at undgå sanktioner (Karki 2021). Udover specifikke geografiske, religiøse og kulturelle omstændigheder viste min undersøgelse, at de unge, der ikke nød de samme kropslige og sociale privilegier som Luisa (der var hvid, tynd og socialt vellidt), oplevede større ubehag og havde mere på

spil i forhold til menstruation (Andreasen 2022). Generelt frygtede alle de unge menstruerende dog sanktioner og latterliggørelse, hvis de blødte igennem, som for eksempel at blive kendt som „hende med menstruation“ eller som „hende den klamme“. Luisa løber hermed også en risiko, men gør sig sårbar på trods, da hun spreder benene. Ved at trække på de senere års teoretiseringer af kroppes sårbarhed som udgangspunkt for oprør og forandring (Butler et al. 2016) kan vi forstå sårbarhed som en magtforstyrrende størrelse. Ved at udfordre præmissen om sårbarhed som modsætning til modstand og styrke og som noget, der kalder på paternalistisk beskyttelse, kan sårbarhed derimod fungere som selve grundlaget for modstand (ibid.; Fingerson 2016). Menstruationsblodets bevægelse ud i det fælles rum, som klassen er, og Luisas understregning heraf gør hende sårbar for reaktioner, men hun har kalkuleret risikoen: „Chris er pjevset.“ Denne viden, der stammer fra mange års delt hverdag i klassen, muliggør her sammen med menstruationsblodets synlighed i klassen en subversion af, hvad menstruation kan være, da det kommer til syne gennem et „o.k.“, spredte ben og latter fremfor skam. Gennem synliggørelsen bliver menstruationsblodet det, der aktivt slår ud og rammer, og ikke, som det ellers kunne være tilfældet, den menstruerende, der rammes og stigmatiseres.

Menstruationsblodet som aktivistisk ytring

Det er ikke forventeligt, at menstruationsblod er til stede i det delte og multikønnede rum, som klassen er, og igennem det usædvanlige og uventede cirkuleres affekter med en særlig intensitet. Blodet, den levende materialitet, der med sin særlige konsistens og underkastelse af tyngdekraften siver ud af kroppen og ned gennem stoffet, kan på denne måde ses som en tilfældig „igangsetter“, der får nye ting til at ske i klassen:

En aktant er hverken et objekt eller et subjekt, men en ‘igangsetter’ i lighed med Deleuzes ‘kvasi-tilfældige operatør’. En operatør er det, der i kraft af sin specifikke placering i en assemblage og det tilfældige held at være på rette sted til rette tid, før en forskel får ting til at ske, bliver den afgørende kraft, som katalyserer en hændelse (Bennett 2021:46).

Det er Luisa, der spreder benene mod Chris, men det er menstruationsblodets bevægelse ud gennem de lyserøde shorts, der igangsetter, at benene spredes. Grænsen mellem det ikke-intenderede og intention sløres, og det interessante bliver, hvad menstruationsblod, der gennemtrænger et par shorts, Luisas handling og menstruationsblodets møde med klassen og Chris kan blive til sammen. Luisas handling er spontan. Hun fanges af de affektive cirkuleringer, menstru-

ationsblodets møde med klassen provokerer, og hun hopper med på intensitetsbølgen, da hun med ét pludseligt spreder benene foran Chris. Men sammen gør blodets synlighed og Luisas understregning af gennemblødningen noget. Den forandrer menstruationsassemblagen og skaber muligheder for, at menstruation kan komme til syne gennem et brud med historiske diskurser og nutidig „menstruel etikette“ (Laws 1990). På denne måde bliver blodets sivende livlighed og Luisas handling i samspil med de lyserøde shorts og Chris en sociomateriel ytring, der producerer små bølger af forandring og mulighed. I blodets egenskab som bevægeligt, klistret og svært kontrollerbart ligger dets uforudsigelighed og dets evne til intimitet, forstået som relationalitet og påvirkning. Menstruationsblodets siven gennem de lyserøde shorts kan på denne måde beskrives som ikke-humane kræfters påvirkning af begivenheder (Berlant 2021). Berlant skriver:

Da de ikke-rationelle og ikke-institutionaliserede indekserede aspekter af det intime var blevet (teoretisk) forvist fra legitim demokratisk offentlighed, skaber nydelsesviden problemer for den tænkte rationalitet, hvormed det er meningen, at kollektiv kritisk bevidsthed skal fortsætte (Berlant 1998:284; min oversættelse).

Når menstruationsblodet siver gennem de lyserøde shorts og kommer til syne i klassen, forbindes det kropslige og intime med klassens kroppe og rum, som dermed ikke længere kan forstås som en rationel offentlighed i traditionel forstand. Fra sit udspring i livmoderen, ned gennem vagina, ud gennem vulva og til sidst som en siven gennem det lyserøde stof transformeres menstruationsblodet fra en intim substans til en offentlig ytring. På denne vis forstyrres grænsen mellem det private og det offentlige af blodets ageren i den særlige kontekst af dansk skoleklasse, som begivenheden finder sted i. Menstruationsblodet insisterer på at blande sig i samtalen, og som en sociomateriel ytring i klasselokalet udvider blodet hermed gennem sin forstyrrelse af det private og det offentlige mulighederne for, hvad menstruation kan være. Afslutningsvis betyder menstruationsblodets forstyrrelse, at der skabes nye forbindelser i klassen, hvor eleverne begynder at tale om menstruation sammen:

Karoline: Og så begyndte alle drengene at stille alle mulige spørgsmål til dig sådan: Øh, hvordan er det? Og hvordan ser det ud? (Griner).

Lise: Svarede du på de spørgsmål?

Luisa: Øh, de fleste.

De ikke-menstruerende, altså drengene i klassen, spørger nysgerrigt om menstruation, og Luisa svarer „på det meste“. Menstruationsblodets tilsynekomst har bevæget menstruation og det intime ud fra kroppens indre og ind i en fælles og åben samtale i klassen. På den måde fungerer blodet som det, Buchanon be-

skriver som en „agent of becoming“ (Buchanon 2021:61), en tilblivelsens agent, der skaber nye retninger og nye muligheder. Menstruationsblodet bliver i samspil med Luisas „flashen“ og råben en sociomateriel ytring, hvorigennem menstruationsassemblagen reorganiseres, og grænserne for, hvad menstruation kan være, udvides. Herigennem bevæger menstruation sig fra at være en „privat“ og individuel begivenhed organiseret af ubehag til en relationel begivenhed af nysgerrighed, forbindelse og intimitet. På denne måde bliver menstruationsblodet en aktivistisk agent, der med sin særlige sammenfletning af materialitet, historie og kultur bærer en intensitet med sig, der muliggør et særligt forandringspotentiale. Det uventede brud med imperativet om at skjule (Wood 2020), altså ideen om menstruation som det private, som blodets siven forstyrrer, katalyserer nye muligheder for, hvad menstruation i en dansk skoleklasse kan komme til syne som, her afslutningsvis som en samtale, hvor der nysgerrigt spørges og svares. På denne måde bærer det synlige menstruationsblod i klassen muligheder for at ramme (Bennett 2021) og påvirke de processer, hvorigennem menstruation materialiseres.

Konkluderende betragtninger

Som Johansson og Vinthagen (2020:18) skriver, er aktivisme mange ting og „[...] at ‘underminere magt’ er ikke en simpel enten-eller-begivenhed i den empiriske virkelighed, men en kompleks, dynamisk både-og“ (min oversættelse). Analysen har vist, hvordan menstruationsblodet som levende materialitet kan tænkes som en ytring, fordi dets grænseoverskridende bevægelse bliver medvirkende til at forbinde kroppe og ting, hvormed der genereres nye muligheder. Menstruationsblodets bevægelse på tværs af skel trækker i sin bevægelse styrke fra bruddet med ideen om det private og offentlige. De konstruktioner af det private og offentlige, der i tilfældet menstruation reproduceres og materialiseres gennem givne hverdagspraksisser, intensiverer på denne måde menstruationsblodets ytringskraft, når det kommer til syne uden for det private. Synligheden, den røde farve, de lyserøde shorts og de spredte ben gør, at menstruationsblodet med Bennetts ord kan „ramme“ og på denne vis påvirke begivenheder, hvorved grænserne for, hvad menstruation kan være, udvides. Menstruationsblodets konsistens insisterer ikke blot på radikal relationalitet, når det forplumrer grænsen mellem krop og verden, men skaber samtidig sprækker i de skel, der konstruerer det private og det offentlige. Ultimativt kan menstruation som en kropslig og affektiv hverdagsbegivenhed, der skurrer imod mange af de strukturer, som mennesker forventes at indgå i, anskues som en hverdagsaktivisme. Det at menstruere kan i sin sammenvævedhed med køn, åbenhed og kropslig rationalitet

udfordre sedimenteringer, blandt andet de nutidige idealer, hvor kroppe tildeles værdi gennem særlig kapabilitet, individualitet, rationalitet og optimering (Fritsch 2015). Når menstruationsblodet bryder de kategoriserende grænser, der fungerer som opretholdende for disse idealer, fremprovokeres intensive og forstyrrende svingninger. Dette vil sige, at den menstruerende krop og menstruationsblodet bærer potentialet til oprør i sig, der for eksempel kan forløses, når menstruationsblodet siver gennem et par lyserøde shorts under særlige omstændigheder. At menstruationsblodets bevægelse ud i det offentlige rammer noget, omvælter skam, forstyrrer magt og udvider rammerne for, hvad menstruation kan være, ses, når en begivenhed, der ellers forbindes med skam, munder ud i en fælles samtale, hvorigennem menstruation bliver en delt begivenhed. Det ses også, når Luisa og Karoline fortæller historien til mig under interviewet, og menstruation her bliver til med fælles intens fryd og latter, og nu igen, i denne artikel, hvor menstruationsblodet siver videre ned gennem teksten og ud til jer, læsere.

Tak

Jeg ønsker at takke redaktionen og reviewerne for grundig læsning og gode kommentarer og ikke mindst de unge deltagere for deres gavmilde og uvurderlige bidrag til undersøgelsen.

Litteratur

Achino-Loeb, Maria-Luisa. 2006. *Silence: The Currency of Power*. New York: Berghahn Books.

Alaimo, Stacy & Susan Hekman. 2008. *Material Feminisms*. 1st ed. Bloomington: Indiana University Press.

Andreasen, Lise Ulrik. 2022. *The Possibilities of Leaky Bodies. A Feminist materialist ethnography of menstruating youth*. Ph.d.-afhandling. DPU, Aarhus Universitet. DOI: <https://doi.org/10.7146/aulsps-e.471>.

———. 2020. "Menstruation Mediated: Monstrous Emergences of Menstruation and Menstruators on YouTube". I *The Palgrave Handbook of Critical Menstruation Studies*, redigeret af Chris Bobel et al., 901-914. Singapore: Palgrave Macmillan. DOI 10.1007/978-981-15-0614-7.

Barad, Karen. 2016. *Meeting the Universe Halfway. Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Durham, North Carolina: Duke University Press.

Bennett, Jane. 2021. *Levende materialitet: tingenes politiske økologi* (1. udgave.). København: Forlaget Mindspace.

———. 2004. The Force of Things: Steps toward an Ecology of Matter. *Political Theory* 32(3):347-72. DOI: 10.1177/0090591703260853.

Berlant, Lauren. 1998. "Intimacy: A Special Issue". *Critical Inquiry* 24(2):281-88. DOI:10.1086/448875.

Bobel, Chris. 2008. From convenience to hazard: a short history of the emergence of the menstrual activism movement, 1971-1992. *Health Care Women Int.* 7:738-54. <https://doi.org/10.1080/07399330802188909>.

Bobel, Chris et al. (Red.). 2020. *The Palgrave Handbook of Critical Menstruation Studies*. Singapore: Palgrave Macmillan. DOI 10.1007/978-981-15-0614-7.

Bobel Chris & Breanne Fahs. 2020. The Messy Politics of Menstrual Activism. I *The Palgrave Handbook of Critical Menstruation Studies*. Redigeret Chris Bobel et al., 1001-18. Singapore: Palgrave Macmillan. DOI 10.1007/978-981-15-0614-7.

Braidotti, Rosi. 2002. *Metamorphoses: Towards a Materialist theory of becoming*. Cambridge: Polity.

Buchanon, Ian. 2020. *Assemblage theory and method: An introduction and guide*. London: Bloomsbury Publishing Plc, Bloomsbury Academic.

Buckley, Thomas & Alma Gottlieb (Red.). 1988. *Blood Magic: The Anthropology of Menstruation*. Berkely: University of California Press.

Butler, Judith, Zeynep Gambetti & Leticia Sabsay (Red.) 2016. *Vulnerability in Resistance* (1st ed.). Durham: Duke University Press.

Carsten, Janet. 2019. *Blood work: life and laboratories in Penang*. Durham: Duke University Press. <https://doi.org/10.1215/9781478005698>.

Christensen, Maja Nyvang & Sine Laub. 2016. *Gennemblødt: en bog om menstruation*. København: People's Press.

Coel, Michaela et al. 2020. *I may destroy you*. Various Artists Limited & Falkna Productions. HBO series. <https://www.hbo.com/i-may-destroy-you>.

Danmarks Radio. 2023. *Sex med P3 – Menstruation*. https://www.dr.dk/drtv/episode/sex-med-p3_-menstruation_356649. Tilgæet 5.6.2024.

Delaney, Jane, Mary Jane Lupton & Emily Toth. 1988. *The Curse. A cultural history of menstruation*. Champaign: University Illinois Press. <https://doi.org/10.1177/036168437800200206>.

Demeyer, Hans. 2021. Lauren Berlant on Intimacy as World-Making. *Extra Extra Magazine*. <https://extraextramagazine.com/talk/lauren-berlant-on-intimacy-as-world-making/>. Tilgæet 5.6.2024.

Douglas, Mary. 1996. *Purity and Danger: An analysis of concepts of pollution and taboo*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315015811>.

Fabian, Louise & Louise Yung Nielsen. 2020. Introduction: Gendering Social Movements and Everyday Resistance. I *Conjunctions: transdisciplinary journal of cultural participation* 7(1). <https://doi.org/10.7146./tjcp.v7i1.119852>.

Fingerson, Laura. 2006. *Girls in Power: Gender, Body, and Menstruation in Adolescence*. Albany: State University of New York Press.

Folketinget (2020): *Forslag til folketingsbeslutning om gratis adgang til menstruationsprodukter*. B 173 – 2020-21 (1. behandling): Forslag til folketingsbeslutning om gratis adgang til menstruationsprodukter. / Folketinget (ft.dk). Tilgået 14.11.2023.

Fritsch, Kelly. 2015. "Desiring disability differently: Neoliberalism, heterotopic imagination and Intra-corporal Reconfigurations". *Foucault Studies* 19:43-66. DOI: <https://doi.org/10.22439/fs.v0i19.4824>.

Gade, Rune. 2021. „Den røde strøm: Menstruationsblod som kunstnerisk og aktivistisk materiale“. *Periskop – Forum for Kunsthistorisk Debat* 26:62-81. DOI: <https://doi.org/10.7146/periskop.v2021i26.129555>.

Haraway, Donna J. 1990. *Simians, Cyborgs and Women: The reinvention of nature*. New York: Routledge.

Hughes, Bee. 2023. Expanding menstrual normativity: Artistic interventions in the representation of menstruation. In *The Routledge Companion to Gender, Sexuality, and Culture* (1st ed., Vol. 1, 130-44). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780367822040-15>.

Johansson, Anna & Stella Vinthagen. 2020. *Conceptualizing 'Everyday Resistance': A Transdisciplinary Approach*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315150154>.

Johnson Alexis Bard & Reagan Truax. 2023. "A Period Piece that Endures". *Performance Research* 28(1):77-87. DOI: <https://doi.org/10.1080/13528165.2023.2222490>.

Karki, Srijana. 2021. "Complexities of Menstruation in Kathmandu, Nepal". *Contexts* 20(1):62-63. <https://doi.org/10.1177/1536504221997872>.

Kjærsgaard, Pia. 2016. „Der er altså større problemer i Danmark end kvinders menstruation“. *Politiken* 26. maj. <https://politiken.dk/debat/art5623746/Der-er-alts%C3%A5-st%C3%B8rre-problemer-i-Danmark-end-kvinders-menstruation>.

Laws, Sophie Katherine. 1990. *Issues of blood: the politics of menstruation*. London: Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-21176-0>.

Lawrence, Denise. 1988. Menstrual Politics: Women and Pigs in Rural Portugal. I *Blood magic: the anthropology of menstruation*. Redigeret af Thomas Buckley & Alma Gottlieb. Berkeley: University of California Press. <https://doi.org/10.2307/jj.2711695>.

Malmberg, Denise. 1991. *Skammens röda blomma?: menstruationen och den menstruerande kvinnan i svensk tradition*. Bind 11 af Etnolore 11: Skrifter från Etnologiska institutionen vid Uppsala universitet. Etnologiska institutionen, Uppsala Universitet.

Mead, Margaret. 1977. *Coming of age in Samoa: a study of adolescence and sex in primitive societies*. London: Penguin Books.

Meehan, Johanna. (Red.) 2013. *Feminists read Habermas: Gendering the subject of discourse*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203094006>.

Meyer, Leopold. 1890. *Menstruationsprocessen og dens sygelige Afvigelser*. Forelæsninger holdt ved Københavns Universitets i Efteraarshalvaaret, 1889.

Newton, Victoria Louise. 2016. *Everyday Discourses of Menstruation Cultural and Social Perspectives*. London: Palgrave Macmillan. DOI: <https://doi.org/10.1057/978-1-137-48775-9>.

Persdotter, Josefin. 2022. *Menstrual Dirt. An exploration of contemporary menstrual hygiene practices in Sweden*. Göteborg: Forlaget Arkiv.

Renold, Emma & David Mellor. 2013. Deleuze and Guattari in the Nursery: Towards an Ethnographic Multi-sensory Mapping of Gendered Bodies and Becomings. I *Deleuze and Research Methodologies*. Redigeret af Rebecca Coleman og Jessica Ringrose, 23-41. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Rosenbeck, Bente. 1990. *Kvindækøn: den moderne kvindeligheds historie 1880-1980*. København: Gyldendals Bogklubber.

Røstvik, Camilla Mørk. 2022. *Cash flow. The businesses of menstruation*. London: ULC Press. DOI: <https://doi.org/10.14324/111.9781781787355385>.

Sangre Menstrual. 2014. *Manifiesto por la visibilidad de la regla*. Onlinetekst og offentlig performance af menstruationslækage af performancekollektivet Sangre Menstrual. Manifiesto por la visibilidad de la regla | Sangre Menstrual (wordpress.com) og Sangre Menstrual by gonzález moriana – Issuu, Tilgået 4.3.2024.

Sjørvad, Louise T. & Jette Sandbæk. 2023. *Det er bare blod! Din første (bog om) menstruation. Med blodige fakta og ærlige historier*. Aarhus: Forlaget Albert.

Strathern, Marilyn. 1972. *Women in between: female roles in a male world: Mount Hagen, New Guinea*. London & New York: Seminar Press.

Vostral, Sherra L. 2010. *Under Wraps: A history of menstrual hygiene technology*. Lanham: Lexington Books.

Wood, Jill M. 2020. (In)Visible bleeding: The menstrual concealment imperative. I *The Palgrave Handbook of Critical Menstruation Studies*. Redigeret af Chris Bobel et al., 129-336. Singapore, Palgrave Macmillan. DOI 10.1007/978-981-15-0614-7.